 Trouw, 12 april 2006

Verklaar Judas-evangelie niet meteen heilig

Religie

We moeten niet doen alsof het pas ontdekte Judas-evangelie een serieuze beschrijving geeft van de dood van Jezus. Het moet vooral gelezen worden als protest tegen de slechte reputatie van Judas.

door Riemer Roukema

Het onlangs bekendgemaakte evangelie van Judas is volgens deskundigen afkomstig van gnostici van de tweede eeuw van de jaartelling. Professor Hans van Oort voegt daaraan toe dat diverse ideeën nog ouder zijn en voor een deel zijn te verbinden met voorstellingen die leefden in de christelijke oergemeente van Jeruzalem. Hij wijst dan op het gebruik van de heilige Naam (kennelijk de joodse naam van God, JHWH) die wordt gegeven aan Jezus. Dit element komt ook elders in het vroege christendom voor.

De terechte erkenning dat het evangelie van Judas dit vroegchristelijke element bevat, zou de suggestie kunnen wekken dat het hele evangelie daarom oeroud materiaal bevat. Het zou dan wellicht ook als geheel betrouwbaarder kunnen zijn dan de evangeliën die in de Bijbel zijn opgenomen. Me dunkt dat deze suggestie met kracht moet worden verworpen; van Van Oort weet ik dat wij daarin niet van mening verschillen. Wie het evangelie van Judas vergelijkt met andere gnostische getuigenissen uit de tweede eeuw, kan vaststellen dat het geschrift in een bepaalde traditie staat. Gnostici keerden zich namelijk tegen de opvattingen van de hoofdstroom van het christendom, kortweg 'de kerk' . In de hoofdstroom van het christendom geloofde men in de Heer, de God die in het Oude Testament voorkomt en met wie men Jezus associeerde. Gnostici meenden echter veelal dat de God van het Oude Testament een mindere God was en dat Jezus de kennis van een hogere God had geopenbaard.

Omdat gnostici de oudtestamentische voorstelling van God als minderwaardig beschouwden, namen zij het soms op voor die figuren die volgens het Oude Testament door deze God waren gestraft. Dit betekent dat de slang in het paradijs, de moordenaar Kaïn, de mensen die omkwamen in de zondvloed en de ongastvrije inwoners van Sodom bij diverse gnostici juist sympathie genoten, omdat zij zich tegen de oudtestamentische God zouden hebben verzet. Er waren dus gnostici die concludeerden dat zij die er slecht afkwamen in het Oude Testament dat in de kerk gelezen werd, daarom wel aan de goede kant van Jezus' hogere God moesten staan en al in de ware gnosis waren ingewijd. Dit wordt 'protestexegese' genoemd.

Betrouwbaarste lezing staat nog altijd in Bijbel

Met het bekend worden van het Judas-evangelie blijkt dat zoiets ook is gebeurd. In de hoofdstroom van het christendom gold Judas als degene die de Joodse leiders had getipt, waar zij hem het beste gevangen konden nemen. Volgens het evangelie van Mattheüs heeft Judas daar geld voor gekregen; opmerkelijk genoeg staat dit overigens ook in het evangelie van Judas. In het evangelie van Johannes heet Judas 'een duivel' en 'de zoon des verderfs'.

Omdat er in kerkelijke kringen negatief werd gedacht over Judas, heeft een onbekende gnostische auteur de protestexegese ook op hem toegepast. Zo heeft hij, uit reactie, Judas als Jezus' leerling bij uitstek beschreven, die Jezus juist heel goed begrepen had en het beste met hem voor had. Judas zou dan over die geheime, innerlijke kennis hebben beschikt waarop gnostici zich beriepen. Dit procédé is ook uit andere geschriften bekend. In het evangelie van Thomas is het niet deze Judas, maar Thomas, die als enige Jezus echt heeft begrepen, terwijl andere leerlingen zoals Petrus en Mattheüs als onwetenden worden beschreven. Het zou echter onjuist zijn te suggereren dat die keuze ook historisch correct zou kunnen zijn. Deze visie is immers duidelijk ingegeven door een gnostische ideologie, volgens welke de oudtestamentische en vroeg-christelijke gegevens uit reactie anders werden gewaardeerd dan in de kerkelijke-uitleg.

Hiermee is niet gezegd dat alles wat er in het Nieuwe Testament staat historisch gezien altijd volkomen correct is. Kritisch onderzoek van de evangeliën heeft verschillende oude lagen en latere tradities blootgelegd. Het zou echter een stap terug zijn (en ook Van Oort wil dat niet), om nu het tweede-eeuwse evangelie van Judas onkritisch te accepteren als een serieuze beschrijving van de toedracht van Jezus' arrestatie en dood. De oudste en meest betrouwbare bronnen daarvan zijn nog steeds te vinden in de geschriften die de kerk in de canon van het Nieuwe Testament heeft opgenomen. Zelfs historisch gesproken was die keuze nog niet zo gek.

Dr. R. Roukema is hoogleraar Nieuwe Testament aan de Theologische Universiteit Kampen.

WWW.TROUW.NL/JUDAS Op deze internetpagina zijn meer artikelen over het Judasevangelie te vinden.

Podium

Podium is een vrijplaats voor discussie. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. Artikelen tellen bij voorkeur maximaal 700 woorden, bijdragen voor de rubriek Brieven maximaal 250 woorden. De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen te weigeren, te redigeren of in te korten. Inzending geeft de redactie het recht een bijdrage ook via internet, databank of anderszins openbaar te maken. Eventuele auteursrechten blijven berusten bij de schrijver. Inzendingen onder vermelding van 'Podium', moeten voorzien zijn van naam, adres en telefoonnummer, ook de e-mails.

Redactie Podium Trouw
Postbus 859, 1000 AW Amsterdam
Tel: 020-5622751 Fax: 020-6680389
E-mail: podium@trouw.nl